

רות פרק א א¹ ויהי² בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ³ וילך איש⁴ מבית לחם יהודה לגור בשדו מואב⁵ הוא ואשתו ושני בָּנָיו: ב ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בָּנָיו מחלון וכליון⁶ אֶפְרָתִים מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה ויָבֹאוּ שְׂדֵי-מוֹאָב⁷ ויהיו-שָׁם⁸: ג ויָמָת אֶלִימֶלֶךְ אִישׁ נַעֲמִי וַתִּשָּׂאֵר הָיָא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ: ד וישאו להם נשים מאֲבִיּוֹת שָׁם הָאֶחָת עֲרֻפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רות ויָשְׁבוּ שָׁם כַּעֲשֵׂר שָׁנִים: ה ויָמָתוּ גַם-שְׁנֵיהֶם מַחֲלֹון וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׂאֵר הָאִשָּׁה מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִשָּׁה⁹: ו וַתָּקֶם הָיָא וְכִלְיָהּ וַתִּשָּׁב מִשְׁדֵּי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה¹⁰ בְּשֹׁדֶה מוֹאָב כִּי-פָקַד¹¹ יְהוָה אֶת-עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם: ז וַתֵּצֵא מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה-שָׁמָּה¹² וישתי כלותיה עִמָּה

¹ בבלי בבא בתרא דף י"ד עמוד ב': "שמואל כתב ספרו ושופטים ורות. "ומניין לחז"ל ששמואל כתב את מגילת רות? שמואל מגדיר את עצמו כאחרון השופטים: בפרק י"ב בנאום פרידתו מהנהגת ישראל הוא סוקר סקירה היסטורית קצרה וסלקטיבית (ו) ויאמר שמואל אל העם ידוד אשר עשה את משה ואת אהרן ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים: (ז) ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ידוד את כל צדקות ידוד אשר עשה אתכם ואת אבותיכם: (ח) כאשר בא יעקב מצרים ויצעקו אבותיכם אל ידוד וישלח ידוד את משה ואת אהרן ויציאו את אבותיכם ממצרים וישבום במקום הזה: (ט) וישכחו את ידוד אלהיהם וימכרו אתם ביד סיסרא שר צבא חצור וביד פלשתים וביד מלך מואב וילחמו בם: (י) ויצעקו אל ידוד ויאמר {וַיֹּאמְרוּ} חטאנו כי עזבנו את ידוד ונעבד את הבעלים ואת העשתרות ועתה הצילנו מיד איבינו ונעבדך: (יא) וישלח ידוד את ירבעל ואת בָּדָן ואת יפתח ואת שמואל ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבו בטח: ואם כן ברור מדוע אומרים חז"ל ששמואל כתב לא רק את ספרו אלא גם את ספר שופטים ומדוע אומרים חז"ל ששמואל כתב גם את מגילת רות? – הרי מגילה זאת פותחת במילים – ויהי בימי שפוט השופטים. ונעבור ללימוד בדרכנו – דרך שאילת השאלות:

² מה המשמעות של ויהי בימי?

³ ויהי רעב – בעוון מה?

⁴ וילך איש – ושם האיש – מדוע הכפילות? (אגב איש – שמונה פעמים בפרק)

⁵ .. מה כל כך לא בסדר? והרי אברהם ירד בפרשת לך לך, יתחק מבקש לרדת בפרשת תולדות וישראל יורדים בפרשת ויגש - בכל המקרים – ירידה לגיטימית מפני הרעב...

⁶ אילו מן שמות אלו – מחלון וכליון? – ניבא ולא ידע מה ניבא? – שסופם למחלה וכליון?

⁷ ויבואו שדה מואב – וכי להיכן יבואו אם לשם הלכו?

⁸ ויבואו שדה מואב ויהיו שם – מה פשר הכפילות?

⁹ מה פשר סדר המאורעות: תחילה מת אלימלך, אח"כ נושאים בניו נשים מואביות ורק אח"כ גם הם מתים לאחר "וישבו שם כעשר שנים"?

¹⁰ מדוע יוצאת נעמי חזרה רק לאחר שהיא שומעת שחלפה הבצורת בארץ?

¹¹ מדוע מכונה סיום הבצורת – 'כי פקד'?

¹² מדוע ותצא מן המקום אשר היתה שמה ולא ותצא משדה מואב?

ותלכנה בדרך לשוב אל-ארץ יהודה: ח ותאמר נעמי לשתי כלתיה לכה שבה אשה לבית אמה יעשה (יעש) יהוה עמכם חסד כאשר עשיתם עם-המתים ועמדי: ט יתן יהוה לכם ומצאן מנוחה אשה בית אשה ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה: י ותאמרנה לה כִּי-אתך נשוב לעמך: יא ותאמר נעמי שבה בנתי למה תלכנה עמי העוד-לי בנים במעי והיו לכם לאנשים: יב שבה בנתי לכן כי זקנתי מהיות לאיש כי אמרתי יש-לי תקנה גם היתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים: יג הלתן ותשברנה עד אשר יגדלו הלתן תעננה לבלתי היות לאיש אל בנתי כִּי-מר-לי מאד מכם כִּי-יצאה בי יד-יהוה: יד ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותיה ורות דבקה בה: טו ותאמר הנה שבה יבמתך אל-עמה ואל-אלהיה שובי אחרי יבמתך: טז ותאמר רות אל-תפגע־בי לעזובך לשוב מאחריך כי אל-אשר תלכי אלך ובאשר תליני אליו עמך עמי ואלהיך אלהי: יז כאשר תמותי אמות ושם אקבר כה יעשה יהוה לי וכה יוסיף כי תפנות ופריד ביני ובינך: יח ותרא כִּי-מתאמצת היא ללכת אתה ותחלל לדרך אליה: יט ותלכנה שתיהם עד-בואנה בית לחם ויהי כבואנה בית לחם ופתהם כלה-העיר עליהן ותאמרנה הִנֵּה נעמי: כ ותאמר אליהן אל-תקראנה לי נעמי קראן לי מלא כִּי-המר שדי לי מאד: כא אני מלאה הלקתי וריקם השיבני יהוה למה תקראנה לי נעמי ויהוה ענה בי ושדי הרע לי: כב ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים: התשובות:

(א) ימי שפוט השופטים משפיעים על המציאות מאפיינים את המציאות כמו בימי אחשורוש או בלשון חז"ל בימי מרדכי ואסתר, ואם בלשון חז"ל כמו בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. (ב) הרעב – בעוון שפוט השופטים – דור ששופט את שופטיו – השופט אומר לו תול קיסם מבין שיניך והוא עונה לשופט – טול קורה מבין עיניך. בדור כזה – דר שפוט השופטים, אשר אין בו הנהגה מרכזית – רק הנהגה שבטית – איש הישר בעיניו יעשה – איש במובן של מנהיג מקומי, מנהיג שבטי – איש אחד איש אחד לשבט, קשה למנהיג לשאת יחס כזה של הציבור. הם לא נחמדים! צריך להחליף את העם! ואם לא ניתן... אם המלכות התדרדרה – אני פורש מייד מהשירות מבית לחם יהודה – הולך לשדה מואב! כשהאבות והשבטים יורדים הכתוב מפרש שזה בגלל הרעב ואילו כאן היה רעב, אך הוא לא פוגע במשפחת אלימלך! להם יש מלאי מספיק! הם יורדים בזמן הרעב, פורשים מההנהגה, בורחים מההתמודדות. – זה מה שרע! – איש, מנהיג, איננו רשאי לברוח כשקשה! על זה ובעוון זה – מת אלימלך. בניו משתקעים בשדה מואב רק עם נישואיהם ומשתברר שהם על מנת להישאר, על מנת להתיישב, ואין כאן יותר גרות זמנית הם מתים בעוון זה! הירידה אמנם התחילה ביזמת האב – אלימלך וכוונה לשם גרות זמנית – לגור בשדה מואב. אך עתה המצב השתנה והם שם במעמד קבע של מתיישבים. על זה הם מתים עתה. אין זה עונש אחר – וימותו גם שניהם. אצלם הקביעות מצרפת אותם לגורל אביהם שניתק גורלו מגורל עם ישראל. הוא מת כי עשה נתק זה בירידתו ואילו הם מתים כי עשו נתק זה בהתמדת ישיבתם בשדה מואב. הדרך הראויה למנהיג ולמשפחתו! עליהם היה להרבות בצדקה. לתקן את הנתק המבזה שבין המנהיגות לצאן מרעיתם ובצורת רעב והיסמכות על שולחן המנהיג העשיר הם הזדמסת נדירה... עלים היה לחנך ולתת דוגמא אישית של היסמכות על השם וריבוי בתפילה, עד לגאולת העם ממצבו הקשה עד שישמע השם, עד שיפקוד. צריך אדם להרבות בתפילה על עם ישראל, עד שיחלה עצמו עליהם, כמו ויחל משה. צריך אדם להתפלל מתוך כילוי הנפש – מה נפשי כלתה. פוטנציאל זה היה במשפחת אלימלך ונעמי, הוריהם של מחלון וכליון, זאת אופציה ממשית מתבקשת ורצויה לשמות הילדים. האופציה הזאת לא מומשה! תחתיה מתיישמת האופציה הקשה יותר – מחלה ומוות. עם המנהיג או בלעדיו – בורא העולם ומנהיגו מקדם את תכניתו ופקוד, לשון גאולה, לשון, שהיא קוד סתרים לזיהוי ההנהגה האמתית מבין הטוענים אליה שרבים מהם אינם ראויים. (פקוד יפקוד... וישמעו כי פקד השם). לדורות נלמד ממגילת רות – דרכה של הנהגה ראויה ורצויה כמו גם דרך התמודדות עם קשיי הדור הפיזיים הכלכליים והערכיים. ונתאזר באמונה שבין כך ובין כך פקוד יפקוד. אלא שמי שפעל עם אל – יבוא ויטול שכרו! שמואל, שכתב ספרו ומגילת רות, איננו מספק שמות סתם, ואיננו מסתיר שמות סתם. כשהוא מתייחס למנהיגים – הוא מכנה אותם אפרתים ברבים ואפרתי ביחיד. כשהוא מכנה צמד בשמות כגון – חנה ופנינה – הוא מתכוין לכך שבזוגיות שביניהן – מכוונת פנינה לשם שמים ומנסה לעודד את חנה לפנות בצרת עקרותה אל מי שמפתח החיים בידו – כאומרה – פני נא! ה"י מה שאת חני נא התחנני נא! גם כשהוא מכנה את הצמד כאן מחלון וכליון הוא מתכוין לפוטנציאל התפילה שהיה בהם – לחלות, לחנן, עד כלות – מה נפשי כלתה! תחת זאת בהתעלמותם מצרת העם הם דנים את עצמם לכליון!

פרק ב: א וְלַנְעָמִי מִידֵּעַ (מוֹדֵעַ) לְאִישָׁהּ¹³ אִישׁ גִּבּוֹר חָיִל מִמְּשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשָׁמוֹ

בְּעֵז: ב וְתֹאמַר רֹות הַמּוֹאֲבִיָּה¹⁴ אֶל-נְעָמִי אֶלְכֶּה-נָּא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בַּשְּׂבָלִים אַחֵר אֲשֶׁר אֲמָצֶא-חֵן בְּעֵינָיו וְתֹאמַר לָהּ לְכִי בְּתִי: ג וְתֵלֶךְ וְתִבּוֹא וְתִלְקָט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקְּצָרִים וַיִּקַּר מִקְרָהּ חֲלָקֶת הַשָּׂדֶה לְבָעֵז אֲשֶׁר מִמְּשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ: ד וְהִנֵּה-בָּעֵז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְהוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ וַיְבָרְכֶהּ יְהוָה: ה וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְנַעֲרֹו הַנֹּצֵב עַל-הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת¹⁵: ו וַיַּעַן הַנַּעַר הַנֹּצֵב עַל-הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׂבָה עִם-נְעָמִי מִשְׁדֵּי מוֹאָב: ז וְתֹאמַר אֶלְקָטָה-נָּא וְאֶסְפְּתִי בַּעֲמָרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וְתִבּוֹא וְתַעֲמֹד מֵאֵז הַבָּקָר וְעַד-עֹתָה זֶה שְׂבָתָהּ הַבֵּית מַעֲט: ח וַיֹּאמֶר בְּעֵז אֶל-רֹות הֲלֹוא שָׁמַעַתְּ בְּתִי אֶל-תִּלְכִּי לְלָקֹט בַּשָּׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבָּקִין עִם-נַעֲרָתִי¹⁶: ט עֵינֶיךָ בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר-יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן תִּלְוִי צִנִּינִי אֶת-הַנַּעֲרִים לְבִלְתִּי נִגְעַךְ וְצִמָּת וְהִלַּכְתְּ אֶל-הַפְּלִים וְשִׁלְתִּי מֵאֲשֶׁר יִשְׁאָבוֹן הַנַּעֲרִים¹⁷: י וְתַפֵּל עַל-פָּנֶיהָ וְתִשְׁתַּחוּ אַרְצָה וְתֹאמַר אֵלָיו מִדּוּעַ מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירָנִי וְאֲנֹכִי נִכְרִיָּה: יא וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲנִד הַנָּד לִי כָּל אֲשֶׁר-עָשִׂיתְּ אֶת-חֲמוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישִׁיךָ וַתַּעֲזָבִי אֶבְיָךְ וְאַמְךָ וְאַרְצְךָ מוֹלְדְּתְךָ וְתִלְכִּי אֶל-עָם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעֶתָ תְּמוֹל שְׁלֹשׁ¹⁸: יב וְשָׁלַם יְהוָה פְּעֻלָּתְךָ וְתִהְיֶי מְשַׁכְּרֶתְךָ שְׁלֵמָה מְעַם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-בָּאת לְחַסּוֹת תַּחַת-כְּנָפָיו: יג וְתֹאמַר אֲמָצֶא-חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי נִחַמְתָּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל-לֵב שְׂפָתְךָ וְאֲנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאֶחָת שְׂפָתְךָ: יד וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעֵז לַעֲת הָאֶכֶל גָּשִׁי הַלֵּם וְאֶכְלָת מִן-הַלֶּחֶם וְשִׁבַּלְתְּ פִתֶּיךָ בְּחֹמֶץ וְתִשָּׁבַל מִצֵּד הַקְּצָרִים וַיִּצְבֹּט-לָהּ קָלִי וְתֹאכֵל וְתִשָּׁבַע וְתִתֵּר: טו וְתָקֵם לְלִקָּט וַיִּצֹּ בְּעֵז אֶת-נַעֲרָיו¹⁹ לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעַמָּרִים

¹³ האם בעז הוא מודע לנעמי או לאישה?

¹⁴ כיצד ניתן להסביר את העובדה שבזרה – רות היא זאת שנוקטת יוזמה, ונעמי רק מסכימה?

¹⁵ אם ללכת בדרכו של רש"י (ה) (למי הנערה הזאת – וכי לרכו של בועז לשאול בנשים חלל לזכר צניעות וחכמה ראה זה שתי שכלים לקטה שכלה אינה לקטה. הרי שבמבחן התוצאה לא ליקטה רות כמות צנועה כלל ועיקר – (יז) וְתִלְקָט בַּשָּׂדֶה עַד הָעֶרֶב וְתִחַבֵּט אֶת אֲשֶׁר לָקְטָה וַיְהִי כְּאִפְּהָ שְׁעָרִים: אכילת אדם תקנית היא עומר לגולגולת ליום והעומר – עשירית האיפה הוא...

¹⁶ אם לבעז נערות מלקטות רבות בשדהו – מדוע שם לב דווקא אל רות? וכיצד זה יודע 'הנער הניצב על הקוצרים לתאר בפרוטרוט את קורותיה של רות?

¹⁷ מה פשר צפיפות הופעת התואר נערים// נערות (7 פעמים בפסוקים ה'ט' ו'10 פעמים בסכ"ה בפרק כולו)?

¹⁸ מהו החסד הגדול שעושה רות עם חמותה ושעליו שומע בעז?

¹⁹ גם כאן אם נלך בדרכו של רש"י ונאמר שהתנהגותה של רות היתה בולטת לטובה בשל צניעותה – והיתה מלקטת עומדות מעומד וסוככות מיושן כדי שלא תשחה: הרי ששימת הלב שלנו לעירבוביה של נערים ונערות – תביא אותנו לאבחנה שרת דווקא דבקה בנערים ומידת הצניעות אליה מרמזים לה בעז ונעמי כל אחד בתורו היא – לדבוק בנערות!!! כפי ששם לב אבן עזרא למשל – (כב) כי תצאי ללקוט עם נערותיו – ולא עם הנערים שהוא נצב על הקוצרים והקוצרות: – מדוע רש"י מזהה כאן צניעות?

תִּלְקַט וְלֹא תִכְלִימוּהָ: טוֹ וְגַם שֶׁל־תִּשְׁלַח לָהּ מִן־הַצִּבְּתִּים וְעִזְבֹתָם וְלִקְטָה וְלֹא תִנְעֲרוּ־בָּהּ: יז וְתִלְקַט בַּשָּׂדֶה עַד־הָעֶרֶב וְתַחֲבֹט אֶת אֲשֶׁר־לִקְטָה וַיְהִי כְּאִפְּהָ שְׁעָרִים: יח וְתִשָּׂא וְתָבֹא הָעִיר וְתִרְא חֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר־לִקְטָה וְתוֹצֵא וְתִתֵּן־לָהּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹתֵרָה מִשְׂבָּעָהּ: יט וְתֹאמַר לָהּ חֲמוּתָהּ אִיפֹה לִקְטֹת הַיּוֹם וְאַנָּה עֹשִׂית יְהִי מִכִּיָּךְ בָּרוּךְ וְתִנָּד לְחֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂתָה עִמּוֹ וְתֹאמַר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בְּעֵז: כ וְתֹאמַר נַעֲמִי לְכֻלָּתָהּ בָּרוּךְ הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר לֹא־עֲזָב חֶסְדּוֹ אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַמֵּתִים וְתֹאמַר לָהּ נַעֲמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִנְּאֻלָּנוּ הוּא: כא וְתֹאמַר רֹות הַמּוֹאֲבִיָּה גַם | כִּי־אָמַר אֵלַי עַם־הַנְּעָרִים אֲשֶׁר־לִי תִדְבָּקִין עַד אִם־כָּלּוּ אֶת כָּל־הַקְּצִיר אֲשֶׁר־לִי: כב וְתֹאמַר נַעֲמִי אֶל־רֹות כָּל־תָּה טוֹב בְּתִי כִּי תִצְאִי עִם־נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְנְעוּ־בְךָ בַּשָּׂדֶה אַחֵר: כג וְתִדְבָּק בַּנְּעָרוֹת בְּעֵז לְלִקֹּט עַד־כָּלֹת קְצִיר־הַשְּׂעִרִים וּקְצִיר הַחֲטָיִים וְתִשָּׁב אֶת־חֲמוּתָהּ:

התשובות: בעז הוא קרוב של אלימלך – אך הגאולה היא לשדה, שעתה הוא ביד נעמי, בעז הוא אם כן, אכן מודע של נעמי, בשל קירבתו המשפחתית לאלימלך. פרק ב' פותח בהצבת המודעות – הקירבה – הגאולה – כתלויות בהתחברות לנשים דווקא.

כל זאת למרות שהאשה המרכזית, דרכה אמורה להיות הקירבה מיושמת בדרך הגאולה – נעמי, נמצאת כנראה במשבר עמוק – במרירות – ומי שסומכת אותה בחסד אין קץ – היא כלתה – רות, היוזמת את היציאה לשדה. יציאה שבסופה תהיה הגאולה!

יציאתה של רות אל השדה, אל הלא נודע, אל הלא מוכר לה – היא חסד אין קץ, הצטרף אל החסד שבעצם השיבה עם חמותה אל ארץ יהודה – שיבה עבור נעמי – נטישה ועזיבה של מקום בטוח ומוכר עבור רות... רות חריגה בנוף – אולי בגלל לבושה, אך סביר להניח שגם בגלל התנהלותה. דביקותה בנערים איננה כרגיל ביהודה ומששואל הנער אשר על הקוצרים לזהותה ולמעשיה כאן – הוא מבין – נערה מואביה... למה כבר ניתן לצפות...

רות היוצאת ממואב – אומה שכל פת לחם הנמסרת לנוודים חסרי כל – היא בכסף... כדברי משה רבינו אל סיחון - (דברים פרק ב') "וְאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמֶּדְבַּר קִדְמוֹת אֶל סִיחוֹן מֶלֶךְ חֲשֹׁבוֹן דִּבְרִי שְׁלוֹם לְאֹמֶר: אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ בְּדֶרֶךְ אֶלֶף לֹא אֶסּוּר יְמִין וְשִׂמְאֹל: אֲכַל בִּכְסֶּף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וַיְמִים בִּכְסֶּף תִּתֵּן לִי וְשִׁתִּיתִי רֶק אֶעֱבְרָה בְּרַגְלִי: " רות זאת פוגשת מציאות של מתנות עניים ולוקטת כמו כל מי שמגלה פתאום – זהב בחינם! רות היוצאת ממואב, - אומה שבה הצניעות מגיעה עד כדי ילידת בן של בת מאביה, ילודה שמתגאים בה וקוראים לה שם בראש חוצות חושבת שאין כל רע בללקט עם הנערים. נערים שאינם מורגלים בכך ושיש לצוות עליהם, לכן, לבלתי נגעך... היא לא קולטת – ישנו פער עצום בין מה שהיא הורגלה אליו לבין גדרי הצניעות שבישראל! – יחסית למואביה – לנערה מואביה – התנהגותה של רות היא כלילי הצניעות.

ובועז רואה כל זאת ומבין, בועז יודע להבחין שיש כאן חסד יוצא מהרגיל. הוא מאחל לרות – "יִשְׁלַם יְדֻד פְּעֻלָּךְ וַיְתִי מִשְׁכָּרְתָּךְ שְׁלֵמָה מֵעַם יְדֻד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְחַסֹּת תַּחַת כְּנָפָיו: ". לימים כאשר יפגוש ברות בגורן יקרא לזה בפירוש חסד – (פרק ג' פסוק י') "וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לִידֻד בְּתִי הִיטַבְתְּ חֶסֶדְךָ הָאֶחָד מִן הָרָאשׁוֹן לְבִלְתִּי לָקֵת אַחֲרֵי הַבְּחֹרִים אִם דָּל וְאִם עֹשִׂיר: "

מגילת רות מלמדת אותנו להבחין בחסד – מידה פנימית – ציון פנימי – למעשים שיכולות להיות להם כל מיני הערכות שיפוטיות. התנהגות של מועמדת לגיור – זרה הנמדדת ומאובחנת על ידי גדול בישראל. מבין שניהם יצא דבר גדול – זאת הורתה של הנהגת הנצח של עם ישראל – אמה של מלכות!

רות פרק ג:

א ותאמר לה נעמי חמותה²⁰ בתי הלא אבקש-לך מנוח אשר ייטב-לך: ב ועתה הלא בעז מדעתנו²¹ אשר היית את-נערותיו הנה-הוא זרה את-גֵרְךָ השְׁעָרִים הלילה: ג ורחצת וסבת ושמת שמלתך (שמלתך) עליך וירדתי (ויבדת) הגֵרְךָ אל-תוֹדְעֵי לְאִישׁ עַד כִּלְתּוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת: ד ויהי בשכבו וידעת את-המקום אשר ישכב-שם ובאת וגלית מרגלותיו ושכבתי (ושכבת) והוא יגיד לך את אשר תעשין: ה ותאמר אליה כל אשר-תאמרי (אלי)²² אעשה: ו ותרד הגֵרְךָ ותעש ככל אשר-צוּתָה חמותה: ז ויאכל בעז ונשת וייטב לבו ויבא לשכב בקצה הערמה ותבא בליל ותגל מרגלותיו ותשכב: ח ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה אשה שכבת מרגלותיו:

ט ויאמר מי-את ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על-אמתך כי גאל אתה:²³ י ויאמר ברוכה את ליהוה בתי היטבת חסדך האחרון מן-הראשון²⁴ לבלתי-לכת אחרי הבחורים אס-הל ואם-עשיר: יא ועתה בתי אל-תיראי כל אשר-תאמרי אעשה-לך כי יודע כל-שער עמי כי אשת חיל את: יב ועתה כי אמנם כי אם (נכתב ולא נקרא) גאל אנכי וגם יש גאל קרוב ממני: יג ליני ו הלילה והנה בבקר אם-יגאלך טוב יגאל ואם-לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי-יהוה שכבי עד-הבקר: יד ותשכב מרגלותיו עד-הבקר ותקם בטרם (בטרם) יכיר איש את-רעהו ויאמר אל-יודע כי-באת האשה הגֵרְךָ:

טו ויאמר הִבִּי הַמַּטְפַּחַת אֲשֶׁר-עָלֶיךָ וְאַחֲזִי-בָהּ וְתַאחֲזִי בָהּ וַיִּמָּד שְׁש־שְׁעָרִים וַיִּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר:

טז ותבוא אל-חמותה ותאמר מי-את בתי ותגד-לה את כל-אשר עשה-לה האיש: יז ותאמר שש-השְׁעָרִים האלה נתן לי כי אמר (אלי) אל-תבואי ריקם אל-חמותך: יח ותאמר שבי בתי עד אשר תדעין איך יפל דבר כי לא ישקט האיש כי-אם-כלה הדבר היום:

²⁰ מה גרם לנעמי ליטול יוזמה בתחילת פרק ג, לאחר שהיתה פאסיבית לגמרי בתחילת פרק ב?

²¹ מדוע מתאר הכתוב את בעז "מודעתנו" (בשונה מעט מתארו שבפרק ב' – "מודע לאישה") ומדוע אל תארו מצרפת נעמי את האיזכור הבא – "אשר היית את נערותיו"?

²² מה פשר ההבדל בין הקרי לכתוב בפסוקים ג' ו-ד' ויתרה מזאת – המילה "אלי" הנקראית אף על פי שאיננה כתובה?

²³ מדוע יש לבקש מבועז לגאול את רות דווקא בגורן ודווקא בלילה?

²⁴ מהו החסד של רות בפרק ג' ומדוע מחבר בועז בין חסד זה האחרון אל הראשון?

התשובות:

נעמי, שלא יזמה דבר בפרק ב', אופיינית בתגובתה הפוסט טראומאטית, נעמי שראתה במהלך פרק ב' אור בקצה במנהרה בדמות רות הדואגת לה והמביאה אליה את הכרתו של "המודע לאישה", שהופך להיות מודע לרות ולנעמי והופך מ"מודע לאישה" ל"מודעתנו".

נעמי במצב מאושש זה חוזרת למרכז המגילה ומתכננת איך להביא את רות ובעז ממצב של מודעות, למצב של גאולה דרך ידיעה דרך פקידה.

צריכה נעמי להכשיר את רות, ממצבה כנערה מואביה כפי שתיארנו בשיעורנו לפרק ב', מנערה שאיננה רואה שום בעיה בדביקות בנערי בעז, דרך היותה נערה המכירה את מקומה הנכון בין נערותיו של בעז, אל מי שאמורה להיות – לא מואביה, לא נערה, לא שפחה – אלא אשה רעיה ואם!

נעמי צריכה ללמד את רות טהרה – "ורחצת וסכת". ללמדה איך בישראל פונים לאיש – לא תובעים בפה ענייני ביאה. זה נשמר ברקע, בלשון נקיה, במרומז שכיבה, לא ביאה.

רות מצדה, עושה כל מה שאומרת לה חמותה. לטובת גאולת השדה וגאולת בושת חמותה. היא עשתה זאת כשהיתה מוכנה לסבול בושא ופגיעות בשל התנהגותה בשדה, כדי להבטיח קיום מכובד ובטוח ולאורך זמן – עבור חמותה.

גם כאן, בצעדיה האישיים, העשויים להביא שינוי מבורך במצבה האישי, היא רואה את עצמה כשליחה של חמותה.

בקול רם – בקרי – יש כאן הנחיות התנהגות הניתנות לרות על ידי נעמי – "וירדת...ושכבת..." אך באופן פנימי, שאיננו נהגה בקול רם, זה כאילו נעמי אומרת זאת על עצמה – "ושכבתי, וירדתי".

גם רות מבינה זאת וסוברת ומקבלת על עצמה את התפקיד. היא תעשה כל מה שאומרת נעמי לעשות, שהיתה נעמי אמורה לעשות בעצמה. אך בקול רם שאפילו איננו כתוב – קרי ולא כתיב – היא מעדנת הצהרתית את התובנה הלא פשוטה הזאת ואומרת – "כל אשר תאמרי אלי אעשה!" מהלך ברור כשמלה נפרש כאן ולכן באופן פנימי יש כאן רק שמלה אחת.

המעשים בלילה, בזמן שאיננו זמן ראייה, בזמן שהוא זמן צניעות, מעמתים את בעז בעימות הבלתי נמנע עם המעשה הנדרש ממנו להיעשות עם רות, בשם נעמי.

זה צריך להיעשות דווקא בגורן – סמל המצב המחודש של יחסים מתוקנים בין הבורא לעמו – לאחר שנודע בעולם – "כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם".

זה צריך להיעשות דווקא בעת הזריה, שהיא מלאכה שאופן עשייתה הוא שיתוף בין מעשה אדם למעשה עליון – הזריה של האדם עם הרוח שהיא מאת ה'. להציג את כל אלה, בארבע עיניים, בגורן, בשכיבה, זה זקק אומץ גדול.

זה חסד גדול! גדול אפילו מהחסד של עזיבת ארץ ועם אל הלא ידוע בשם החסד עם נעמי! זהו חסד עולם עליו תושחת מערכת יחסים בין אישית עליונה של זוגיות על בסיס ערכי שעתיד להיות ערס המלכות – **אמה** של מלכות בישראל!

פרק ד

א ובעז עלה השער²⁵ וישוב שם והנה הנאל עבר אשר דבר בעז ויאמר סורה שבה פה פלני אלמני²⁶ ויסר וישב: ב ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וישבו: ג ויאמר לנאל חלקת השדה אשר לאחיני לאלימלך מכרה נעמי השבה משדה מואב: ד ואני אמרתי אנלה אונך לאמר קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי אם תנאל נאל ואם לא ינאל הנדה לי ואדע (ואדעה) כי אין זולתך לנאל ואנכי אחריך ויאמר אנכי אנאל: ה ויאמר בעז ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קניתי (קניתי) להקים שם²⁷ המת על נחלתו: ו ויאמר הנאל לא אוכל²⁸ לנאל- (לנאל-) לי פן אשחית את נחלתי נאל לך אתה את נחלתי כי לא אוכל לנאל: ז וזאת לפנים בישראל על הנאלה²⁹ ועל התמורה לקים כל דבר שלף³⁰ איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל: ח ויאמר הנאל לבעז קנה לך וישלף נעלו: ט ויאמר בעז לזקנים וכל העם עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי: י וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו עדים אתם היום: יא ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים ותן יהנה את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל ועשה תיל באפרתה וקרא שם בבית לחם: יב ויהי ביתך בבית פרוץ אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע אשר נתן יהנה לך מן הנערה הזאת: יג ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה ויתן יהנה לה הריון ותלד בן: יד ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך יהנה אשר לא השבית לך גאל היום ויקרא שמו בישראל: טו והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך כי כלתך אשר אהבתך ילדתו אשר היא טובה לך משבעה בנים: טז ותקח נעמי את הילד ותשתהו בחיקה ותהי לו

²⁵ מה פשר הפתיחה הלא תיקנית של פרק ד - (א) ובעז עלה השער - במקום - ויעל בעז השער?

²⁶ מדוע מוסתר מאיתנו שמו של הגואל הקרוב מבעז?

²⁷ מה עניין ה'שם' המופיע בפרקנו 7 פעמים?

²⁸ מה מלמדת אותנו הפכפכותו של הגואל הקרוב, שבתחילה עונה - אנוכי אגאל - ואחר כך משנה עמדה ואומר - לא אוכל לגאול?

²⁹ מה מורה לנו המילה המנחה - שורש ג.א.ל. 11 פעמים בפסוקים ד', ו'?

³⁰ מה עניין שליפת הנעל?

לְאִמָּנָה: יִזְ וְתִקְרָאנָה לֹו הַשְׂכָּנֹת שֶׁם לְאִמָּר יִלְד־בֶּן לְנַעֲמִי וְתִקְרָאנָה שְׁמוֹ עֹבֵד הוּא אָבִי־יִשִּׁי אָבִי דָּוִד: {פ}

יח וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת פָּרֶץ פָּרֶץ הוֹלִיד אֶת־חֲצֹרֹן: יט וְחֲצֹרֹן הוֹלִיד אֶת־לֶם וְלֶם הוֹלִיד אֶת־עֲמִינָדָב: כ וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחֲשֹׁן וְנַחֲשֹׁן הוֹלִיד אֶת־שִׁלְמָה: כא וְשִׁלְמוֹן הוֹלִיד אֶת־בְּעָז וּבְעָז הוֹלִיד אֶת־עֹבֵד: כב וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשִּׁי וְיִשִּׁי הוֹלִיד אֶת־דָּוִד: {ש}

התשובות:

1. הפתיחה הלא תיקנית, בה שם הפועל מקדים את הפעולה, משמעותה בתנ"ך עבר מוקדם. הכתוב מגלה לנו כאן, שהגעת בעז אל השער, אל בית הדין היתה השכם בבוקר עוד לפני המתואר בסוף הפרק הקודם – פרק ג' – עוד לפני שרות מגיעה אל חמותה מן הגורן ולכל הפחות עוד לפני שנעמי מבינה ואומרת אל רות בחכמתה – "שְׁבִי בְּתִי עַד אֲשֶׁר תִּדְעִין אִיךָ יִפְלֹ דָבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם כָּלָה הַדָּבָר הַיּוֹם:" בעז מזדרז ועליו לאסוף דיינים כדי להביא את העניין לידי בירור וגמר דין.
2. ומהו הדין – דיני קרקעות הקשורים בדיני משפחה- ייבום – גאולה – הקמת שם המת על נחלתו. מי שעתיד לרצות בשדה אלימלך כנדל", שמו מוסתר מאיתנו – איננו רוצה בהקמת שם? – לא יוכר שמו. הוא מקבל מעמד חסר שם. הוא החמיץ הזדמנות לעשות לו שם עולם!
3. מתחילת המגילה יש לנו כאן עניין עם 'אנשי שם'.
כך בפרק א' – "וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נַעֲמִי וְשֵׁם בְּנֵיו מְחִלּוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיְהִי שֵׁם: ... וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲבֹת שֵׁם הָאֶחָת עֶרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רות".... וכך בפרק ב' – "וְלַנַּעֲמִי מִידֶעַ {מִדֶּעַ} לְאִישָׁה אִישׁ גָּבוֹר חֵיל מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁמוֹ בְּעָז: וְתֹאמַר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בְּעָז:" פרק ג' הלילי הוא חסר שם... פרק ד' הוא הפרק המעלה את העיסוק בשם לרמת תובנה שלכל איש יש שם, אך יש שעושים להם שם ... ויש שמחמיצים זאת!
4. מי שרואה בנחלת אבות נדל"ן – יכול להעמיס על סדר היום שלו טיפול בנדל"ן, אך עיסוק בנחלה כבסיס לגאולה, לשמירת הרציפות של ההתיישבות למשפחותם לבית אבותם על נחלת אבותם. זה בשבילו יותר מדי. בשבילו העיסוק בהוצאת פרנסה וממון מן האדמה, איננו יותר מאשר משלח יד. עיסוק מרובה בדברים ייתרים על זה, עלול להשחית את נחלתו! גם אישות בשבילו הוא עניין פרטי ולא משפחתי שלא לומר לאומי.
5. הוא מעביר זכות זאת לבעז. בעז הוא גואל אמיתי והוא הראוי להחיל טרמינולוגיה של גאולת עם וארץ על המעשה הפרטי לכאורה של הקמת תא זוגי. זה איננו רק שלט עם שמות על דירת מגורים "משפחת ישראלי". זאת עשיית שם!
6. זאת השארת רושם של פעולה לדורות הבאים! לזיכרון עולם! זאת קריאת שם שהיא מגדירה מגלה, מוציאה מן הכוח אל הפועל תכונות וסגולות רבי מאיר בדיק בשמא וידע לזהות מהות בתוך השם. זה מדריך את כל פעולותיהם של אנשי השם. זוהי הנבואה על מלך המשיח, הפטרת יום העצמאות (ישעיה פרק יא) "וַיֵּצֵא חֹטֵר מִגֶּזֶעַ יִשְׂרָאֵל וַיִּצָּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה: וְהִדְרִיָּה בְּנִעְלָיִם: "גאולה והחלת שם של ייעוד ומלכות על הארץ קשורה למדרך כף רגל "כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כֶּף רִגְלְכֶם בּוֹ לָכֵן יִהְיֶה מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְבָּנוֹן מִן הַנֶּהָר נְהָר פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם" (דברים פרק יא) וכן – "כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כֶּף רִגְלְכֶם בּוֹ לָכֵן תִּתִּיתִי כָאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֵל מֹשֶׁה" (יהושע פרק א'). גאולה כזאת היא גם קשורה מאוד ומסומלת במנעל. יש הפורש מהמעשה הגדול הזה – חלוץ הנעל ויש מי שמדריך בנעלים במסילה העולה בית אל.